

Список використаної літератури

1. Крайнова Л. В. Використання методу проектів під час вивчення англійської мови як один із засобів формування комунікативної компетентності дошкільників [Електронний ресурс] / Любов Валентинівна Крайнова. – Режим доступу: <http://www.slavdpu.dn.ua/rescentr01/resurs-dopp.files/Page3279.htm>
2. Пазинюк Н. Г. Формування комунікативних навичок учнів шляхом реалізація проектних технологій на уроках німецької мови [Електронний ресурс] / Наталія Григорівна Пазинюк. – Режим доступу: <http://metodportal.com/node/37196>
3. Dr. Michael Knoll. Project method [Електронний ресурс]: стаття / Dr. Michael Knoll. – Режим доступу: <http://www.mi-knoll.de/150901.html>
4. Knoll M. Project method / Michael Knoll // Encyclopedia of Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.encyclopedia.com/education/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/project-method>
5. Knoll M. The Project Method: Its Vocational Education Origin and International Development / M. Knoll / University of Beyreuth. – 1997. – Volume 34, number 3.
6. Project method [Електронний ресурс] / Вільна енциклопедія. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Project_method
7. Stewaht R. M. The project as a method teaching / Rolland M. Stewaht // School science and mathematics. – 1920. – P.594.
8. What is project based learning [Електронний ресурс] / Buck Institute for Education. – Режим доступу: http://www.bie.org/about/what_pbl

УДК 37.016:811.161.1]:81'243

К. В. Гостра,

аспірант,

*учитель англійської, російської мови та літератури,
Криворізька загальноосвітня школа I–III ступенів №122,
м. Кривий Ріг*

ГЕНЕЗА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Гостра К. В. Генеза методів навчання російської мови як іноземної.

У статті визначено та схарактеризовано в їх історичному розвитку методи навчання російської мови як іноземної: прямий, свідомий (перекладний), комбінований, граматико-перекладний, свідомо-практичний метод, аудіолінгвальний, аудіовізуальний, комунікативний, інтерактивний, інтегрований, інтенсивні методи навчання.

Ключові слова: методика російської мови як іноземної, методи навчання іноземної мови, прямий метод, свідомий метод, комунікативний метод, інтерактивний, інтегрований, інтенсивні методи навчання.

Гостра Е. В. Генезис методов обучения русскому языку как иностранному.

В статье определены и охарактеризованы в их историческом развитии методы обучения русскому языку как иностранному: прямой, сознательный (переводной), комбинированный, грамматико-переводной, сознательно-практический метод, аудиолингвальный, аудиовизуальный, коммуникативный, интерактивный, интегрированный, интенсивные методы обучения.

Ключевые слова: методика русского языка как иностранного, методы обучения иностранному языку, прямой метод, сознательный метод, коммуникативный метод, интерактивный, интегрированный, интенсивные методы обучения.

Gostra E. V. Genesis of the methods of teaching Russian as a foreign language.

The methods of teaching Russian as a foreign language are defined and characterized in their historical development: direct, conscious (translated), combined, grammatical-translational, consciously-practical method, audio-lingual, audiovisual, communicative, interactive, integrated, intensive teaching methods.

Keywords: methodology of Russian as a foreign language, foreign language teaching methods, direct method, conscious method, communicative method, interactive, integrated, intensive teaching methods.

Інтерес до вивчення іноземних мов не згасає вже декілька століть, адже володіння мовою іншого народу приносило користь завжди. Володіння ж іноземною мовою зараз стало обов'язковим для кожного, хто хоче досягти успіху в умовах глобалізації світу. У зв'язку з цим освітні програми спрямовані на забезпечення учнів достатньо високим рівнем володіння мовою, який дозволив би без перешкод приймати участь в міжкультурній комунікації. Основне завдання навчання іноземної мови, зокрема російської, – це формування мовної компетенції.

Вивченням формування мовної компетенції займалися багато вчених, серед них найбільший внесок у розробку методології компетентнісного підходу до освіти зробили Н. Азимов, О. Білик, Г. Вороб'їєв, Р. Гришаков, О. Корнілов, Р. Норвуд, О. Першукова, Дж. Равен, П. Сорокін, А. Щукін та ін.

Успіх оволодіння іноземною мовою значно залежить від методики навчання іноземної мови та уміння вчителя, викладача використовувати ту чи іншу методику для досягнення тих чи інших завдань. Л. Баннікова визначає методи навчання як «способи взаємодії вчителя і учнів, спрямовані на вирішення комплексу навчально-виховних завдань» [1, с. 6].

Мета статті – визначити та схарактеризувати в їх історичному розвитку методи навчання російської мови як іноземної: прямий, свідомий (перекладний), комбінований, граматико-перекладний, свідомо-практичний метод, аудіолінгвальний, аудіовізуальний, комунікативний, інтерактивний, інтегрований, інтенсивні методи навчання.

В усьому різноманітті методів навчання іноземної мови існує два методи,

що склалися одними з перших та стали основою для багатьох інших методів, – це прямий (занурювання) та свідомий (перекладний).

Прямий (занурювання) – метод вивчення іноземної мови в процесі спілкування з його носіями, як правило, без спеціальних занять. В якості приклада використання цього методу можна розглядати вивчення мови маленькими дітьми або іноземними робітниками. У багатьох країнах прямий метод використовується при навчанні дорослих для прискореного оволодіння основами іноземної мови, наприклад, для туристів. Зазначимо, що зараз цей метод вивчення іноземної мови відомий як метод Берліца [2, с. 3].

Специфічною рисою свідомого методу (перекладного) є та, що іноземна мова засвоюється в результаті вивчення граматики, заучування правил, запам'ятовування слів за допомогою перекладу на рідну мову.

Н. Власова наголошує на тому, що всі методики викладання іноземних мов, які були створені в різних країнах, в тій чи іншій мірі мали за основу саме один з цих двох методів [2, с. 3].

У 30-ті роки ХХ століття ці два методи синтезувалися і з'явився змішаний (комбінований) метод. Цей метод, з одного боку, допускав усний вступний курс, відмову від використання вивчення граматичних правил і відсутність опори на рідну мову на початковому етапі оволодіння іноземною мовою, а з другого – допускав використання перекладу, аналіз текстів, порівняння з рідною мовою на наступних етапах навчання. Саме над розробкою цього підходу працювали С. Бернштейн, Л. Виготський, Л. Щерба [7, с. 16].

Великої популярності в 20-40-ві роки ХХ ст. набув граматико-перекладний метод. Основа цього методу – вивчення граматичних структур, основна одиниця і предмет вивчення – граматика. Важливо також те, що вивчення лексики, в межах цього методу також передбачається, але лексичний мінімум відбирається із текстів, які використовувалися для ілюстрації граматичного матеріалу. Природно, що даний метод не забезпечував навіть елементарного володіння іноземною мовою. Однак, незважаючи на всі недоліки, граматико-перекладний метод давав позитивні результати в навчанні аналітичного читання і перекладу [4, с. 4].

Розробка нових лінгвістичних, психологічних і методичних концепцій призвела до заміни загальноприйнятих методів навчання. Широке поширення в 60-і роки отримав свідомо-практичний метод навчання, який в найбільшій мірі відповідав новим теоретичним розробкам. Цей метод був розроблений відомим психологом і методистом Б. Беляєвим. В якості основної концептуальної ідеї навчання були сформульовані два положення: принцип свідомості та принцип комунікативної активності. На відміну від свідомопорівняльного свідомопрактичний метод навчання об'єднав в собі безліч найбільш передових положень методики іноземної мови.

Ідеї прямого методу в різних модифікаціях отримали розвиток в аудіолінгвальному (США) і аудіовізуальному (Франція) методах навчання. В основу цих методів була покладена психологічна теорія біхевіоризму. Основна ідея біхевіоризму полягає в тому, що психологія як наука повинна вивчати поведінку, а не свідомість; поведінка ж є не що інше, як реакція організму на

зовнішні впливи, тобто сукупність відносин, що реалізуються за формулою «стимул-реакція», оволодіння мовою відбувається шляхом наслідування. Тому мовне навчання повинне здійснюватися за аналогією та за допомогою багаторазового повторення мовних зразків, що призводять до формування необхідних комунікативних навичок.

Аудіолінгвальний метод – це метод навчання мови, що передбачає багаторазове прослуховування в магнітозаписи і промовляння мовних структур і мовних зразків, що веде до їх автоматизації. Сутність методу зводиться до наступних принципових положень:

- 1) в основі володіння мовою лежить оволодіння мовними навичками;
- 2) мова реалізується насамперед в усній формі;
- 3) мови різні по своїй структурі;
- 4) навички повинні бути автоматизовані в такій мірі, щоб здійснювалися на практиці без участі свідомості;
- 5) автоматизація навичок відбувається в процесі тренування шляхом багаторазового повторення мовних зразків.

Отже, матеріал засвоюється в результаті наслідування, багаторазового повторення, утворень за аналогією, заучування напам'ять. Велика частина навчального часу (80-85%) відводиться практиці мови. Перекладу навчають після того, як учні оволодіють мовою [3, с. 264].

Але в сучасній методиці підкреслюється, що попри всі переваги цього методу, він має і низку недоліків: 1) переважання механічних прийомів навчання; 2) одноманітність мовних вправ; 3) безглузде запам'ятовування структур, яке призводить до нерозуміння учнями мети здійснюваних операцій; 4) відсутність взаємодії, пов'язаності в навчанні чотирьох видів комунікативної діяльності [7, с. 36].

Безперечно, вивчення іноземної мови нерозривно пов'язане з проникненням в культуру його народу. Незалежно від кінцевої мети основу навчання становить усне мовлення, а попереднє усне оволодіння мовою забезпечує надалі навчання читання та письму [8, с. 42].

Достатньо ефективним показав себе аудіовізуальний метод як метод навчання іноземної мови за короткий термін на обмеженому лексико-граматичному матеріалі, характерному для розмовного стилю мовлення, при інтенсивному використанні зорової та слухової наочності.

Особливої популярності в 80-ті – 90-ті роки ХХ століття отримують комунікативний метод навчання, розроблений Ю. Пассовим, різні модифікації інтенсивних методів: метод інтенсивного навчання і активизації резервних можливостей учнів Г. Китайгородської, інтенсивний метод навчання усного мовлення Л. Гегечкорі, емоційно-смісловий метод І. Шехтера, суггестокібернетичний інтегральний метод прискореного навчання та ін.

Так, сутність комунікативного методу полягає в тому, що вивчення мови являє собою модель природного процесу спілкування на цій мові. При такому підході комунікативність розглядається не як методичний принцип, нехай навіть і головний, а як принцип методологічний, який виділяє, з одного боку, методичні принципи навчання, а з другого – вибір загальнонаукових методів

пізнання, які використовуються для побудови процесу навчання. Інакше кажучи, в межах комунікативного методу навчання іноземної мови комунікативність перестає бути просто декларацією, а стає пояснювальним принципом побудови процесу навчання [7, с. 40].

Інтенсивна методика – це система навчання, яка з'явилась як відповідь на запит часу. Інтенсивні методи навчання спрямовані на засвоєння максимального обсягу матеріалу за мінімальні терміни. У загальному значенні – це прискорений процес навчання іноземних мов при мінімальних енергетичних затратах [10, с. 15].

Відмінними особливостями інтенсивних методів є такі:

1) максимальна активізація учнів під час занять (із цією метою пропонуються спеціальні завдання в формі етюдів, рольові ігри, аудіовізуальні та комп'ютерні засоби навчання);

2) мобілізація прихованих психологічних резервів особистості учнів;

3) використання всіх засобів впливу на учнів [7, с. 51].

Емоційно-смысловий метод І. Шехтера став основним методом викладання в школі емоційно-смыслового освоєння чужої мови, що існує близько 30 років і має більше 100 філій. За цією методикою, для ефективного освоєння чужої мови потрібно не відтворення фрази і конструювання по зразках, а активна мовна творчість. Тому у слухачів немає домашніх завдань і письмових вправ [6, с. 1], а лише творча праця на заняттях в аудиторії.

В основі методу активізації можливостей особистості та колективу, розробленому Г. Китайгородською, покладено активне використання рольових ігор. На заняттях учасники навчального процесу стають «бізнесменами», «менеджерами» з різних країн, які в процесі навчання спілкуються один з одним в різних ситуаціях, що максимально наближені до реальних. Кожен із учасників групи бере на себе задану роль, і потім на заняттях розігруються імпровізовані спектаклі. Таким чином, все подається в тісній взаємодії, за 120 годин учасники навчання оволодівають 3,5 тисячами лексичних одиниць [5, с. 175].

В огляді нетрадиційних методик викладання іноземних мов О. Кречотень і О. Березняк детально характеризують метод Мілашевича, метод Р. Вельдера та школу раціонального читання [6]. На нашу думку, ці три методи також доцільно активно використовувати і для викладання російської мови як іноземної.

Так, структурна методика Мілашевича, яка ґрунтується на розвитку незадіяних творчих ресурсів людського мозку за допомогою включення індивідуума в іншомовне середовище, дає базисні знання в структурі мови та граматиці. Швидкий результат – уміння перекладати без словника прості повідомлення (ділові листи, газети, ремарки комп'ютера). Речення пропонуються на моделі рідної мови. Лексика вводиться пізніше, коли людина вже засвоїла структуру речення і принципи словотворення. Знання закріплюються на наступних рівнях, де формується основний словниковий запас, використовується ситуативне навчання і «шліфується» вимова. Процес навчання іноземної мови охоплює 12 рівнів – від спонтанної бесіди з

викладачами, граматичної корекції і розвитку мовних навичок до ведення вільної тематичної дискусії. Уживана при цьому дванадцятирівнева шкала оцінки ментальної активності індивідуума, розроблена італійським педагогом Е. Де Боно, дозволяє не тільки навчити слухачів прочитувати інформацію носія чужої мови на рівні сприйняття вербального і фразового імпульсів, але й активізувати не включені в процес обробки і засвоєння інформації ресурси людського мозку.

Використання зорових образів для ефективного запам'ятовування – основний принцип школи раціонального читання. Більше 17 років займаючись проблемами підвищення продуктивності пам'яті, послідовники цієї школи розробили і випустили вдосконалений комплект мовних карток. Картки дозволяють людині запам'ятовувати більше тисячі іншомовних слів щомісячно. Картка двостороння: на одній стороні іншомовне слово, на другій – його зображення і переклад. Згідно з цією методикою, необхідно повторювати слова тричі на день з інтервалами 5-10 хвилин. Займатися цим можна де завгодно. Найцікавішим є те, що, як тільки слово вивчене, картка підлягає знищенню. Фахівці школи стверджують, що у цей момент у мозок поступає так званий імпульс «невідворотності дії», який підвищує ефективність запам'ятовування на 35% [6, с. 1].

Сьогодні великої поширеності здобув інтерактивний метод навчання іноземної мови. Основне, що відрізняє його від інших методів, це те, що, вивчаючи будь-яку іноземну мову, потрібно взаємодіяти, знаходитися в режимі бесіди, діалогу. Цей метод орієнтований на взаємодію не просто вчителя із дітьми, а на взаємодію учнів один з одним, а в контексті зміни освітньої парадигми з урахуванням зміни місця вчителя на уроці (вчитель повинен бути тьютором, фасилітатором), цей метод є дуже актуальним. Інтерактивне навчання – це спосіб пізнання, що відбувається у формах спільної діяльності викладача та учнів: усі взаємодіють один з одним, обмінюються інформацією, разом вирішують проблеми, моделюють ситуації, оцінюють дії один одного та свою власну поведінку [3, с. 1].

Значної популярності набуває інтегрований метод навчання іноземної мови. Основні ознаки інтегрованого методу було окреслено Ю. Тюнніковим в 80-ті роки минулого століття. Для цього методу характерні наступні положення: по-перше, мають значення елементи, що раніше були не пов'язані між собою; по-друге, мають бути об'єктивні причини для об'єднання цих елементів; по-третє, об'єднуються вони не сумативно, а за допомогою синтезування; в-четвертих, результатом такого об'єднання має бути система, що повинна бути цілісною [9, с. 7]. Також Ю. Тюнніков віділив «паспортні характеристики інтегрованого процесу в педагогіці»: 1) цільові характеристики; 2) змістовні характеристики; 3) рівні інтегрованості; 4) масштаб інтегрованості; 5) форми організації та контролю результатів інтегрованого навчання [9, с. 7].

Таким чином, важливим для цього методу навчання є розуміння того, що інтеграція не є сліпим складанням в єдине ціле різних предметів, а її метою має бути створення саме єдиної гармонічної системи. Для контролю результатів при такому підході використовуються завдання, хоча і типові для різних

предметів, але з'єднані смисловими зв'язками та навчальним змістом. Мета – продемонструвати різноплановість знань, що перевіряються, їх глибину, повноту та можливість цілісного сприйняття навколишнього середовища [9, с. 10].

Отже, у методиці російської мови як іноземної, що виділилася як наука не так давно, необхідно використовувати методи, що є загальними для навчання іноземних мов. Учитель, орієнтуючись в усьому різномаятті методів, може обирати та комбінувати методи залежно від цілей заняття, що сприятиме кращому засвоєнню матеріалу учнями, а отже і формування їх мовної компетенції буде відбуватися якісніше та швидше.

Список використаної літератури

1. Банникова Л. С. Методика преподавания иностранных языков и технические средства обучения: Курс лекций для студентов 4 курса специальности 1-02 03 06 01 – Английский язык, специальности 1-02 03 06 02 – Немецкий язык. В трех частях / Л. С. Банникова; Мин-во обр. РБ. – Гомель: УО ГГУ им. Ф. Скорины, 2006. – Часть I. – 82 с.
2. Власова Н. Основы методики РКИ и методики преподавания иностранных языков [Электронный ресурс] / Н. Власова. – Режим доступа: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Petrikova4/subor/12.pdf>
3. Венек Э. Интерактивные методы обучения на уроках русского языка и литературы [Электронный ресурс] / Эва Венек. – Режим доступа: <http://mova.onu.edu.ua/article/view/45045/41305>
3. Демьяненко М. Я. Основы общей методики обучения иностранным языкам: теоретический курс / М. Я. Демьяненко, К. А. Лазаренко, С. В. Мельник. – Киев: Вища школа, 1984. – 280 с
4. Кашина Е. Г. Традиции и инновации в методике преподавания иностранного языка : учеб. пособие для студентов филологических факультетов университетов / Е. Г. Кашина; отв. ред. А. С. Гринштейн. – Самара: Изд-во «Универс-групп», 2006. – 75 с.
5. Китайгородская Г. А. Методика интенсивного обучения / Г. А. Китайгородская. – Москва: Высшая школа, 1986. – 175 с
6. Кречотень О. В. Обзор нетрадиционных методик преподавания иностранных языков [Электронный ресурс] / О. В. Кречотень, О. П. Березняк. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/SND/Philologia/1_krekoten_.doc.htm
7. Лебединский С. И. Методика преподавания русского языка как иностранного / С. И. Лебединский, Л. Ф. Гербик. – Минск, 2011. – 309 с.
8. Миролубов А. А. Аудиолингвальный метод / А. А. Миролубов // Иностранные языки в школе. – 2003. – № 4. – С. 42–44.
9. Тюников Ю. С. Методика выявления и описания интегрированных процессов в учебно-воспитательной работе СПТУ / Ю. С. Тюников. – Москва: Изд-во АПН СССР, 1988. – 46 с.
10. Щукин А. Н. Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам: учеб. пособие / А. Н. Щукин. – Москва: Филоматис, 2010. – 188 с.